

Bil je človek.

Spisal Karel Dolenc.

Marta, ti ne slutiš, kako si me danes užalostila! ...

»Kako ste srečni! Sam svoj ste, nezavisen, prost!«

Marta — ali si res tako mislila, kakor si govorila? Ali res? — Ne, ne morem verovati — ne morem! Saj ti vendar najbolje poznaš moje srce. Tebi sem ga odprl kakor še nikomur v življenju. Skrivnosti, potopljene v najglobljeje globine tega srca, sem dvignil iz prepadov ter jih razgrnil pred Teboj. Ti poznaš mojega brezsolnčnega življenja nemilo, mrzlo usodo.

In ti si me blagrovala, mi malone zavidala! —

Mislím, da so bile to le nepremišljene besede, sicer bi moral dvomiti o tebi! —

* * *

»Sam svoj — nezavisen — prost — srečen!«

Kako čudne besede, kako tuje in neznane mi! —

Zunaj je noč. Pozno je — na polnoč gre . . . Spat? Ne! Spati ne morem! Gibati se moram, da se vsaj utruđi telo. Ž njim se utruđi nemara tudi duh — sicer me umore mračne misli . . .

Vse tiho, vse spi . . . Noč je temna. Nebo je zagrnjeno z oblaki. Le zdajzndaj zaspano zamiži tuintam kaka zvezdica izmed fantastično raztrganih oblačnih skupin . . . Čas leze neizrečno leno . . .

Vse tiho, vse spi. Le jaz bedim. Kakor jetnik stopam po sobi.

Šest korakov je dolga ta sobica — niti enega manj niti enega več. — Šest korakov! In ta ozki prostor bi mi naj bil svet — v to ped prostora mi hočejo vkleniti duh. In kar je zunaj te sobice — ves širni svet in življenja pretresljiva žaloigra, ono valovito življenje z obilnim svojim trpljenjem in s skopo odmerjenim veseljem — vse to bi mi naj bilo tuje!

Da, to zahtevajo od mene! Moj modri »šef« mi je danes povedal v obraz, da se človek našega stanu naj zadovolji s svojo sobo in naj pusti svet svetu.

No, moj »šef« je star dvainsedemdeset let. In v mladosti mu celica šest korakov dolga in štiri široka ni bila dovolj — kakor se med drugim sliši . . .

Šest korakov -- in svet! —

Ne, nekaj me davi v grlu, srce mi nekaj stiska z neznansko močjo. Zaplakal bi, zaihtel, zavpil bi, da me sliši ves svet:

Ne — ne morem — tega ne morem! Izrujte mi srce, umorite mi duh — a dokler mi utriplje v prsih srce, in dokler mi duh misli — misli smelo in ponosno — tako dolgo bode mi svet — svet, ne pa ta tesna izbica, ki se v njej niti prav obrniti ne morem.

* * *

Ti me nisi kanila žaliti? Hotela si me le malo podražiti, malo nagajiva si bila?

Hvala ti, Marta! . . .

* * *

Pretvorite naravo, ako jo morete! Postavite se ji vsi nasproti, navzlic vam in vašemu smešnemu prizadevanju pojde mirno svojo pot, določeno ji po večnih, nepregibnih zakonih . . .

Ko pride čas pomladi, vsa priroda oživi. Mora oživeti! — Iz zeleneče zemlje porivajo cvetke svoje pisane glavice. Po vitrah debel se pretaka življenja sok. Vršički poganjajo popke. In ti pokajo — in zelenje se zasmehlja oživljajočemu solncu naproti . . . In v gozda mladem zelenju zapojejo pevci — zapoje kipečo himno večne ljubezni . . .

In v človeškem življenju bi naj bilo drugače? Ne! Po duše mračni zimi pride pomlad: Zabliskajo se žarki ognjenih oči — zaleškečejo — in bolj vroče šinejo v mrzlo srce, nego sije pomladno solnce na prirodo. In v srcu vzklije, vzbrsti, vzcvete ljubezen — ljubezen čista in nežna, ljubezen, edina vladarica našega življenja, vladarica mogočna in nepremagljiva, ljubezen, ki nam pretvori in olepša vse sedanje, izbriše vse preteklo, ki se ne briga in ne skrbi za prihodnje, ker živi le trenotku . . .

In midva — mlada sva, in po žilah nama polje življenje, in srce nama utriplje, kakor utriplje ljudem — in midva bi se ne ljubila? —

* * *

Marta me je vprašala, ali je ljubezen greh. Ne, najina ljubezen ni greh . . .

— — — — —
Kako tiho je prišla, popolnoma neopažena!

Da, tako sem si jaz že od nekdanj mislil pravo ljubezen. Ne ti, ne jaz nisva niti z eno besedico razodela srčnih čutov, in vendar veva oba, da ljubiva.

Vsaka tvoja kretnja mi priča, da me ljubiš. Tvoje oči mi govore isto, tvoj mehki glas mi potrjuje mojo srečo, iz tvojega zvonkega smeha zveni ljubezen. In ko tvoja prožna roka tako vdano počiva v moji, čutim utripati tvoje žile, tvoje srce — in to srce utriplje skladno z mojim . . .

Ti me ljubiš, Marta — in moje življenje je našlo izgubljeni cilj . . .

Življenje brez cilja — ali moje dosedaj ni bilo brez njega! Brez zadače, brez smotra! Ne morem si misliti večje nesreče za moža, ki čuti v sebi gigantsko moč za delo, a je vendar ne porablja, ker njegovo življenje nima namena, nima zadače, ki si takoj pri pričetku vsakega dela ali pa že pred začetkom govori: »Čemu to? Saj tudi to nima nikakega namena — kakor ga nima moje življenje!«

Da, ta brezsmotrnost, ta umori tisočere; in tudi moje življenje bi se v njej izgubilo brez sledu, kakor često v mehkiem pesku brez sledu izgine še tako močen vir . . .

A sedaj ima moje življenje cilj. Moje moči rastejo, moj duh se ne pogreza več v brezplodne sanjarije o brezpomembnosti dela in truda in trpljenja tega našega kratkega življenja . . .

* * *

Sama sediva v sobi. Njena mati je v kuhinji. —

Na mizi tiho gori svetiljka. Soba je dremotna: zeleni senčnik vsesava vso svetlobo v se. Le miza je razsvetljena — in napol zabrisan soj lije na nežno, skoro še otročje lice Martino.

In jaz strmim v ta obraz, ki človeka premaga in omami s čudovito preprostostjo svojih oblik. To lice je ustvarila mojstrska roka z eno samo potezo — potezo krepko in zavestno. In mojster je pač namenoma opustil vse postransko, da je tem bolj dovršeno izvel glavne oblike. To lice in ta vrat — kakor bi ju ulil. Tu se ni šele s težavo pililo in popravljalo.

Jaz te gledam in te ljubim . . .

Spodaj pod oknom enakomerno, uspavajoče šumi Drava. Nekje onkraj reke pojo fantje z neuglašeniimi, hripavimi glasovi.

Nekako skrivnostno je v sobi. Nekaj čudovitega, nekaj neznanega plove ob naju, nad nama, med nama.

Da, tudi med naju se vriva nekaj. Oba čutiva to. In težko nama je. Govoriva malo, tiho, v polpretrganih stavkih. Le oči se zdajinzdaj srečajo — in govorijo. O, oči govore bolj zgovorno nego pa usta.

In ni veselo, kar nama govore oči.

Jasno vidiva prepad, ki naju loči. Dobro veva, kaj se vriva med naju, kaj stoji med nama, kaj je stalo med nama že tedaj, ko sva se prvokrat srečala v večernem mraku. In tega ne odstrani najbolj vroča ljubezen, ne svet, ne čas, ne večnost . . .

Ločena, za vedno ločena, ko sva si vendar tako blizu! —

Tišji in tišji postaja najin govor. Bolj in bolj nama lega moreča žalost na vznemirjeno utripajoči srci . . .

Ločena, za vedno ločena: to je najina neizpremenljiva usoda. —

Zunaj šumi Drava. Nad njo se kuhajo bele megle — kakor bi plesale vile v dolgih, polprozornih oblekah iz najfinejše tančice. Nad svetom plove skrivnostna noč s svojimi tihimi perutmi. Čas hiti — in midva še sediva pri mizi — tiho se ljubeč . . .

Ne ogreva sicer sreče toplo solnce najine ljubezni, a vendar bi se ji ne odpovedala za pol sveta. —

* * *

»Vsi že vedo, vsi že vedo, da se ljubiva . . .«

In kako sikajo! — In to oni, ki so nekdej — za svojih mladih dni — ne le sami ljubili, ampak ljubili povsem drugače. Sedaj pa so stari; preživeli so se; trhli so, ker so iz ljubezni srkali le strup, kakor delajo vsi nespametni in majhni ljudje . . .

In sedaj se zgražajo nad najino ljubeznijo. Imenujejo jo z najgršimi imeni. Obrekujejo naju in psujejo. Brez milosti naju obsojajo v pekla najzadnji kot . . .

Marta, ne plakaj! Pusti jih, naj govore, naj psujejo, naj besnel! Najina ljubezen je čista, kakor je čista večna luč, neomadeževana je kakor soj na jasnem vzhajajočega solnca.

Ne, ta ljubezen naju ne pogubi . . . Svet naju naj obsoja — midva se ljubiva . . .

Tako, s poljubi ti izbrišem biserne solze.

* * *

Sveti, skrivnostni gozd! Zatekam se v tvoje mehko, blagodejno naročje. Ti me poznaš. Tebi so znane moje skrivnosti. Tebi in črni noči — vama sem odpiral svoje srce.

In vidva sta edina, ki sta mi ostala prijatelja, zvesta in vdana. Vidva nista izdala mojih misli, mojih tajnosti . . .

V tebe se zatekam, kakor bi se zatekal v naročje ljubeče matere.

In tebi tožim, česar ne tožim ljudem: Ločiti naju hočejo! —

V tvojih vejah pleto ptice gnezda: po dve in dve jih stavita — in ljubita se in sta srečni. Le človek bi naj ne ljubil, le človek bi naj bil osamljen na svetu, odrezan vršiček od življenja zelenega drevesa, suha veja!

Ločiti naju hočejo! — Gozd, ti edini prijatelj moj — lij mi svoj tihi mir v nemirno, od zlobe človeške ranjeno, življenja sito srce! Tebi tožim, v tebi plakam — ker nimam nikogar na svetu, pri komer bi iskal tolažbe . . .

* * *

Hola — moj »šef« se je spet razjezil. Sreča, da je suh kakor trlica, sicer bi ga še lahko zadela kap — reveža.

No, name naredi njegova jeza vsakokrat povsem poseben vtisk, ker njegov gnev je vrhunec smešnosti.

Da, ko bi mi ne bilo znano, da je on v mladosti v eni noči zaigral vso mesečno plačo — jaz pa kart niti ne poznam ne — in bi ne slišal od njegovih »kolegov mladostnih norij«, da je večinoma noči prebil v gostilnicah, tedaj že. A sedaj . . .

In vzrok njegove svete jeze? Z dvema častnikoma iz Celovca in s soslednim kolegom smo bili do desete ure spodaj pri Dravi.

Z Marto na samem niti govoril nisem! In ko se vrnem, navali name, kakor bi bila moja malenkost res največji kamen pohujšanja, pol Antikrista.

Z glasom, grgrajočim od jeze, je vpil:

»Rad bi vedel, kak grobni napis boste si vi nekoč naročili? Živel je življenje lahkomišljeno — ha?«

»O ne! — Bil je človek!«

»Šefu je zdrsnil svetilnik iz roke. Sveča je ugasnila.

Obraza mu v tem nisem mogel videti. Škoda! Bilo bi interesantno . . .

In naj še kdo poreče, da življenje ni komedija — da bi le tako žalostna ne bila! —

